
ШТЕПА О.С.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Львівського національного
університету
імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

ДЕФІНІЦІЯ ОСОБИСТІСНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ НА ТЕРЕНАХ НЕКЛАСИЧНОЇ І ПОСТМОДЕРНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Теоретично проаналізовано зміст особистісного самоздійснення як внутрішнього кшталту самоздійснення людини. Основою для дефініції особистісного самоздійснення на теренах неklasичної і постмодерної психології стали наслідки порівняльного, інтерпретативного й дискурс-аналізу. Сформульовано авторське визначення особистісного самоздійснення як розгортання людиною власної сутності в ході самозміни через інтерпретування контроверзів персоналізації та персоніфікації. Зауважено, що гармонійне особистісне самоздійснення передбачає парадоксальне інтерпретування контроверзів персоналізації та персоніфікації як можливостей для партиципації. Підкреслено, що за деконструкційного особистісного самоздійснення інтерпретація контроверзів персоналізації та персоніфікації є конфліктною.

Ключові слова: особистісне самоздійснення, сутність, особистість, неklasична психологія, постмодерна психологія, самоконструювання, автентичність, завдання саморозвитку.

Теоретически проанализировано содержание личностного самоосуществления как внутренней формы самоосуществления человека. Основой для дефиниции личностного самоосуществления на просторах неклассической и постмодерной психологии стали результаты сравнительного, интерпретативного и дискурс-анализа. Сформулировано авторское определение личностного самоосуществления как развертывания человеком своей сущности в ходе самоизменений через интерпретирование противоречий персонализации и персонификации. Акцентировано, что

гармоничное личностное самоосуществление предполагает парадоксальную интерпретацию противоречий персонализации и персонификации как возможностей для партиципации. Подчеркнуто, что при деконструктивном личностном самоосуществлении интерпретация контроверз персонализации и персонификации является конфликтной.

Ключевые слова: личностное самоосуществление, сущность, личность, неклассическая психология, психология постмодерна, самоконструирование, аутентичность, задания саморазвития.

Is done theoretically analyzed in the content of self-fulfillment as an internal type of self-fulfillment of a person. Are as follows the aspects of problem-solving of the personality from the person's point of view: unclear at present the contradictions of the essence and personality of a person in the process of transferring its possibilities to reality; uncertainty is the tendency of the essence and form of the receipt of a person himself, inconsistency of the ratio of self-development and service to others in self-fulfillment. The basis for the definition of personality self-fulfillment in the field of non-classical and postmodern psychology was the effects of comparative, interpretative and discourse-analysis. Is formulated the author's definition of personality self-fulfillment as the deployment of a person of his own substance during self-alteration through the interpretation of the contradictions of personalization and personification. It is noted that harmonious personality self-fulfillment involves a paradoxical interpretation of the contradictions of personalization and personification as opportunities for the participation. It is emphasized that in the deconstructive personality self-fulfillment, the interpretation of the contradictions of personalization and personification is conflicting. Formulated by us the definition of personality self-fulfillment reveals the aspects of personality problem-solving in a person's perspective, so that: 1) the necessity of coincidence of the essence and personality of the person for the most effective transfer of its possibilities into reality has been found out, 2) the precondition of the essence of man is determined by the way of self-development; 3) self-development and serving others in the process of self-fulfillment are arranged under the optimum tension of confrontation, manifested in the personality of the individual. The clarification of the content of personality self-fulfillment makes it possible to anticipate the influence of man on social discourse, as well as to give her reasoning in response to uncertainty challenges.

Key words: personality self-fulfillment, essence, person, non-classical psychology, postmodern psychology, self-construction, authenticity, exercises of self-development.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиліття концепт «самоздійснення» набув статусу метарівня у поясненні психологічних феноменів, що характеризують перехід можливостей у дійсність. Методологічною підставою для визначування сутності самоздійснення стала поява парадигми неklasичної психології, у якій стверджується, що людина здатна не лише відображувати дійсність, а й породжувати її [9, С.207]. Самоздійснення прочитують як форму дії, зверненої людиною на саму себе: «самоздійснюватися – означає бути, реалізовувати новий вимір буття, віднаходити себе, це безупинний відрив від самої себе, випинання назовні, «вихід поза себе», «буття-попереду-самого-себе», вибір і проектування себе для власних можливостей» [7, С.185].

Виокремлюють зовнішню і внутрішню форми самоздійснення. На погляд О. Кокуна, зовнішня форма означає досягнення самоцільно значущих ефектів, а внутрішня розкривається у самовдосконаленні людини у різних життєвих аспектах. Причому внутрішня форма є визначальною для можливостей самоздійснення [5, С.3].

Нашу увагу привернуло те, що самоздійснення означають як розкриття сутності людини в екзистенціальній формі, а визначальною для самоздійснення вказано його внутрішню форму, у якій прочитуються ознаки його

особистісного модусу. Відтак, проблематизація самоздійснення чиниться у персонологічному ракурсі, оскільки очевидними є нез'ясовані на тепер суперечності сутності та особистості людини у процесі переведення її можливостей у дійсність, невизначеною є почерговість сутності і форми віднаходження людиною себе, а також не узгоджено сумірність саморозвитку та служіння іншим у самоздійсненні. На наш погляд, означені проблеми можливо розв'язати, якщо докладніше розкрити зміст особистісного самоздійснення.

Метою статті є презентування результатів теоретичного аналізу змісту особистісного самоздійснення як внутрішнього кшталту самоздійснення людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ймовірно, вирізнення особистісного самоздійснення пов'язано з парадигмальними змінами погляду на особистість у контексті неklasичної психології, що характеризує особистість як самодетермінованого суб'єкта, творця культури та водночас її респондента, автора, оповідача і дослідника власного життя [16, С.3,4]. Така позиція щодо особистості виявляється на перетині неklasичної та постмодерної психології.

Зокрема, у неklasичній психології особистісне самоздійснення визначено як «свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її

потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного «простору життя» [5, С.3].

Наголошено, що саморозвиток та саморегуляція є фундаментальними якостями особистості [8, С.11], а формою її існування вказано досвід [15, С.24]. Психологічну реальність самої особистості означено як таку, що включає у себе в якості основоположного феномен Я людини, також нерозривно пов'язану із ним мотиваційну спрямованість [3, С.70]. Механізмом особистісного саморозвитку визначено самозміни, що спрямовано на усунення суперечностей між внутрішньою суб'єктивною реальністю, життєвими задачами та ресурсами, які є у розпорядженні в людини. Такі самозміни відбувається шляхом переосмислення особою власних життєвих принципів [10, С.367]. Полярна структура людського буття характеризується саме контрверсами персоналізації та персоніфікації, співвідношення яких зумовлює становлення аутентичної особи [12, С.60]. Як автентичну характеризують таку людину, яка у самоздійсненні, тобто у досягненні здорових взаємин зі світом та іншими людьми, розкриває власну сутність [11]. Науковцями аргументовано доцільність неототожнення сутності і особистості людини [12, С.70], а також виведено, що моменти їх найповнішого збігу – є виявом дива [1, С.353]. У просторі самоздійснення на зв'язок індивідуальності людини з її сутністю резонує совість [2, С.22]. Формою контакту людини з совістю означають як внутрішній діалог, [6, С.42]. Саме у внутрішньому діалозі як механізмі самосвідомості визначаються дві підструктури особистості – Я і не-Я [14, С.3]. У русі до власної сутності людина

має визнати, виокремити і подужати не-Я задля ставання собою справжньою та для представленості власної значущості в іншому та іншого у собі [13, С.61].

У постмодерні особистість концептуалізовано як «рефлексивний проект», якому не властиві цілісність, стабільність, самодостатність; він є процесуальним, колажним, ризомним [17, С.113]. Особистісне самоздійснення прочитується як самоконструювання [17, С.5,40], що здійснюється в умовах діалогу людини зі світом [17, С.40] та презентується у «послідовності конфігурування та переконфігурування особистістю меж інтерпретації свого життя, як реконструювання нею життєвого наративу, де одиницею життєконструювання є подія» [17, С.11]. Механізмами самоздійснення вказано життєві завдання та життєві домагання [17, С.9, 57]. Способами реалізації самоздійснення особистості у постмодерному причитуванні запропоновано вважати життєві завдання – суб'єктивно спроектований трек до певної події майбутнього, персоналістичний хронотоп, що визначає продуктивність самоздійснення та напрям саморозвитку особи [17, С.9, 55, 56, 69]. Підкреслено значущість відкритих, діалогічних життєвих завдань, що виводять особу у модальність можливостей [17, С.103]. Специфіка постановки життєвих завдань в тренді автентичності [17, С.122] зумовлена мірою орієнтованості особистості у власному світі та мірою орієнтованості особистості у зовнішньому світі [17, С.122, 123]. Автентичність показано як принципово незавершувану систему, яка динамічно розвивається [17, С.115], як контекстуально релятивну схему, що реалізується, як психологічна умова стабільності і стійкості людини [17, С.116]. Зазначено, що головним

життєвим завданням є самопідтвердження людини. Водночас виведено, що постмодерна особистість утікає від визнання свого авторства у творенні життєвого простору [17, С.98], тяжіючи до ролі «який живе в якійсь дійсності, породжує цю дійсність тільки спільно з іншими суб'єктами» [4, С.32].

Основний матеріал та результати дослідження. Основою для дефініції особистісного самоздійснення на теренах неklasичної і постмодерної психології стали наслідки порівняльного, інтерпретативного й дискурс-аналізу.

За результатами порівняльного аналізу можна стверджувати, що спільним у поглядах неklasичної і постмодерної психології на особистісне самоздійснення є визнання реальності особистісного самоздійснення як феномена внутрішнього світу людини, а також засвідчення особи в якості актора інтерпретації цієї реальності, що видає себе через повідомлення. Висвітлено заангажованість особи культурою, а також невизначеність як контекст становлення особистості. Визнано значущість діалогу для творення особистісного самоздійснення. Виведено механізми внутрішньої форми самоздійснення: у неklasичній психології обґрунтовано механізм самозміни, а у постмодерній – життєві завдання. Значні збіги є у тлумаченні зумовленості актуальності способом її становлення.

Водночас у неklasичної і постмодерної психології різняться бачення психологічної реальності особистості. Зокрема, неklasична психологія відзначає виявами такої реальності феномен Я та мотиваційну спрямованість, а постмодерна – змальовує особистість як ризомний процес. У неklasичній психології контекст психологічної реальності особистості та культури на шаровується, водночас у постмодер-

ній психології не збігаються дійсність і реальність самої особистості. У неklasичній психології приділено увагу співвідношенню внутрішнього і зовнішнього у становленні Я-істинного через характеристику механізмів персонізації і персоніфікації, а в постмодерній психології йдеться про живлення особистісного в людині соціальним дискурсом. Некласичні персонологи характеризують особистісні завдання саморозвитку як факти самозміни, а постмодерні – зауважують життєві завдання як способи самоконструювання, з котрих деякі можуть надавати особі відчуття задіяності як представленості у соціальному дискурсі. Автентичність у поглядах неklasичної психології є дивовижним виявом узгодженості сутності і особистості людини, а для постмодерну автентичність є процесом презентування життєстійкої особи.

Ефектами дискурс-аналізу особистісного самоздійснення в аспектах неklasичної та постмодерної психології можна зауважити такі: 1) неklasична психологія визнає транслювання резюме внутрішнього діалогу особи у світ реальності. Відтак людина є автором, відповідальним за культуру, яку творить; 2) у неklasичній психології акцентовано на наявності у людини ресурсів для розв'язання внутрішніх суперечностей та переведення їх у форму протистояння із зовнішнім. Своєю чергою це дає змогу особі проєктувати напрям самозміни; 3) неklasичною психологією зауважено, що самоздійснення та особистісне самоздійснення зокрема не є безумовно конструктивним процесом. Вказано умови здійсненності – автономність Я (як незаангажованість зовнішнім) та гуманістична совість; 4) постмодерна психологія показує конструювання особою себе у дійсності, справедливо

означуючи особистість як рефлексивний проект. Головним ефектом такого проекту є дієвість, соціальна активність за будь-яких обставин, навіть нереалістичних; 5) у постмодерній психології особа у ролі оповідача є інформаційно насиченою, що пов'язано з ентропійними тенденціями, які ведуть до неконструктивних способів самопідтвердження.

Висновки інтерпретативного аналізу сформульовано у річищі конструктивності особистісного самоздійснення. Вважаємо, що визначування особистісної здійсненності можливе за визнання зумовленості сутності людини способом її становлення, саморозвитку, а також позначенні за хронотоп смислу. На наш погляд, *особистісне самоздійснення* є розгортанням людиною власної сутності в ході самозміни через інтерпретування контроверзів персоналізації та персоніфікації. *Гармонійне особистісне самоздійснення* передбачає парадоксальне інтерпретування контроверзів персоналізації та персоніфікації як можливостей для партиципації. За *деконструкційного* особистісного самоздійснення інтерпретація персоналізації та персоніфікації є конфліктною. Якщо припустити, що особистість можна виразити метафорою, то, на наше бачення, за гармонійного особистісного самоздійснення особистість є парадоксом, а за *деконструкційного* – абсурдом.

Сформульована дефініція особистісного самоздійснення розкриває аспекти проблематизації особистості у персонологічному ракурсі так, що: 1)

з'ясовано необхідність збігу сутності та особистості людини для максимального ефективного переведення її можливостей у дійсність, 2) встановлено зумовленість сутності людини способом її саморозвитку, 3) саморозвиток та служіння іншим у процесі самоздійснення розташовуються під оптимальною напругою протистояння, що виявляються в індивідуальності особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З'ясування змісту особистісного самоздійснення доцільніше вважати не проблемою, а завданням сучасної персонології, заангажованої культурою. Розв'язання цього завдання дає змогу передбачати впливи людини на соціальний дискурс, а також надавати їй аргументованості у відповідях на виклики невизначеності. Некласична і постмодерна психології мають різну методологію та термінологію у характеристиці феномена особистості, водночас обидва погляди сконцентровано на потенційності, можливостях сучасної особистості. Тому нам важливо було уточнити, як саме процеси особистісного в людині сполучені з можливостями. Аспекти проблематизації особистості у персонологічному ракурсі значною мірою розкрито у річищі некласичної психології. Результати теоретичного аналізу змісту і конструктивності особистісного самоздійснення можуть стати основою для характеристики внутрішнього світу людини, а також її соціальної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамова Г. С. *Возрастная психология: Учеб. для студ. вузов.* – Екатеринбург: Деловая книга, 1999. – 624с.
2. Барсукова С. А. *О соотношении понятий «совесть» и «самоосуществление»* / С. Барсукова // *Сибирский психологический журнал.* – 2009. –

- №33. – С.20-24.
3. Капустин С. А. Вклад У. Джемса в представления о личности как психологической реальности / С. Капустин // Национальный психологический журнал. – 2017. – №1(25). – С.62-69.
4. Климчук В. О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації : монографія / В. Климчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 290с.
5. Кокун О. М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – №9. – С.1-5.
6. Колпакова М. Ю. Введение в диалогическую психологию / М. Колпакова. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2013. – 256с.
7. Логинова И. О. Жизненное самоосуществление человека как предмет психологического познания / И. Логинова // Известия ВГПУ. – 2009. – №6. С.184-187.
8. Максименко С. Д. Поняття особистості у психології / С. Максименко // Психологія і особистість. – 2016. – №1(9). – С.11-17.
9. Некрасова Е. Хронотоп и хронотопические характеристики человека как психологической системы // Ползуновский вестник. – 2003. – №3-4. – С.203-210.
10. Низовских Н. А. Человек как автор самого себя: психосемантическое исследование личностного развития : монография. – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2014. – 405с.
11. Ниязбаева Н. Возможности самоосуществления личности с позиции экзистенциальной психологии / Н. Ниязбаева. – Назва з вікна сайту. Доступно з: <http://iandfamily.ru/niyazbaeva>.
12. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека : Парадигмы, проекции, практики / Александр Борисович Орлов. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 272с.
13. Петровский В. А. Логика «Я»: персонологическая перспектива: монография / В. Петровский. – М.: Издательство САМГУ, 2009. – 304с.
14. Солдатова К. И. Отличительные особенности развивающего внутреннего диалога самосознания / К. Солдатова // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2010. – №3. – С.1-10. – Доступно з: www.psyedu.ru
15. Тітов І. Г. Інтегративна модель структурно-функціональної організації особистості / І. Тітов // Психологія і особистість. – 2016. – №1(9). – С.18-28.
16. Чепелева Н. В. Розвиток особистості у контексті постнекласичного методологічного підходу / Н. Чепелева // Психологічні науки. Серія 12. Вип. 37(61). – С.3-6.
17. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : наук. моногр. / за наук. ред. т. М. Титаренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 512с.

TRANSLITERATION OF REFERENCES:

1. Abramova G. S. *Vozrastnaja psihologija: Ucheb. dlja stud. vuzov.* – Ekaterinburg: Delovaja kniga, 1999. – 624s.
2. Barsukova S. A. O sootnesenii ponjatij «sovest'» i «samoosushhestvenenie» / S. Barsukova // *Sibirskij psihologicheskij zhurnal.* – 2009. – №33. – S.20-24.
3. Kapustin S. A. Vklad U. Dzhemsa v predstavlenija o lichnosti kak psihologicheskoy real'nosti / S. Kapustin // *Nacional'nyj psihologicheskij zhurnal.* – 2017. – №1(25). – S.62-69.
4. Klymchuk V. O. *Motyvatsiynnyj diskurs osobystosti: na shlyakhu do sotsial'noyi psykholohiyi motyvatsiyi: monohrafiya* / V. Klymchuk. – Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2015. – 290s.
5. Kokun O. M. *Zhyttyeve ta profesiyne samozdiysnennya yak predmet doslidzheniya suchasnoyi psykholohiyi* / O. Kokun // *Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota.* – 2013. – #9. – S.1-5.
6. Kolpakova M. Ju. *Vvedenie v dialogicheskuyu psihologiju* / M. Kolpakova. – M.: «Kanon+» ROOI «Reabilitacija», 2013. – 256s.
7. Loginova I. O. *Zhiznennoe samoosushhestvenenie cheloveka kak predmet psihologicheskogo poznaija* / I. Loginova // *Izvestija VGPU.* – 2009. – №6. S.184-187.
8. Maksymenko S. D. *Ponyattja osobystosti u psykholohiyi* / S. Maksymenko // *Psykholohiya i osobystist'.* – 2016. – #1(9). – S.11-17.
9. Nekrasova E. *Hronotop i hronotopicheskie harakteristikicheloveka kak psihologicheskoy sistemy* // *Polzunovskij vestnik.* – 2003. – №3-4. – S.203-210.
10. Nizovskih N. A. *Chelovek kak avtor samogo sebja: psihosemanticheskoe issledovanie lichnostnogo razvitiya: monografija.* – M.-Berlin: Direkt-Media, 2014. – 405s.
11. Nijazbaeva N. *Vozmozhnosti samoosushhestvenija lichnosti s pozicii jekzistencial'noj psihologii* / N. Nijazbaeva. – Nazva z vika sajtu. Dostupno z: <http://iandfamily.ru/niyazbaeva>.
12. Orlov A. B. *Psihologija lichnosti i sushhnosti cheloveka: Paradigmy, proekcii, praktiki* / Aleksandr Borisovich Orlov. – M.: Izdatel'skij centr «Akademija», 2002. – 272s.
13. Petrovskij V. A. *Logika «Ja»: personologicheskaja perspektiva: monografija* / V. Petrovskij. – M.: Izdatel'stvo SAMGU, 2009. – 304s.
14. Soldatova K. I. *Otlichitel'nye osobennosti razvivajushhego vnutrennego dialoga samosoznaniya* / K. Soldatova // *Elektronnyj zhurnal «Psihologicheskaja nauka i obrazovanie».* – 2010. – №3. – S.1-10. – Dostupno z: www.psyedu.ru
15. Titov I. H. *Intehratyvnaja model' strukturno-funktsional'noyi orhanizatsiyi osobystosti* / I. Titov // *Psykholohiya i osobystist'.* – 2016. – #1(9). – S.18-28.
16. Chepeleva N. V. *Rozvytok osobystosti u konteksti postneklasychnoho metodolohichnogo pidkrodu* / N. Chepeleva // *Psykholohichni nauky. Seriya 12. Vyp. 37(61).* – S.3-6.
17. *Yak buduvaty vlasne maybutnye: zhyttyevi zavdannya osobystosti: nauk. monohr. / za nauk. red. t. M. Tytarenko; Natsional'na akademiya pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi.* – Kirovohrad: Imeks-LTD, 2012. – 512s.

Shtepa O.S.

Ph.D., Associate Professor, Department Psychology, Lviv National University by Ivan Franko, Lviv, Ukraine

E-mail: o_shtepa@lnu.edu.ua

**THE DEFINITION OF PERSONALITY SELF-FULFILLMENT ON THE SPACIOUSNESS OF
NONCLASSICAL AND POSTMODERN PSYCHOLOGY**